

20. YÜZYILIN BAŞLARINDA BİR RUS ORYANTALİSTİNİN ANKARA'DA TOPLADIĞI ETNOGRAFİK DERLEMELER VE ONLAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Vüsale MUSALI

*Prof. Dr. Kastamonu Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü,
Kastamonu*

Özet

Prof. Dr. V.A. Gordlevsky (1876 – 1956) ünlü Rus Türkologlardandır. Moskova'daki Lazerev Doğu Dilleri Enstitüsünde eğitim almış, 1907-1948 yıllarında aynı üniversitede Türk dili ve edebiyatı bölümünde çalışmıştır. 1946 -1956 yılları arasında Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünde bölüm başkanlığı yapmış, bu akademinin asıl üyesi olmuştur.

V.A. Gordlevsky Türkoloji alanında uzmanlaşmış, defalarca Türkiye'de alan araştırması gerçekleştirmiş, Türk halkının gelenek ve görenekleri, kültürleri, sosyal hayatları, dinî düşünceleri üzerine incelemelerde bulunmuştur. O, Türklerin dili, edebiyatı, halk bilimi ve tarihini konu eden çalışmalara imza atmış ve bu eserlerini makale ve kitap şeklinde yayınlamıştır.

V.A.Gordlevsky'nin Türkiye ile ilgili araştırmaları, izlenimleri ve hatıraları onun ölümünden sonra 4 ciltten oluşan "Seçkin Eserler"inde toplanmış ve Moskova'da Şark Edebiyatı Yayınevinde basılmıştır. Kitabın I. cildinde (1960) yazarın Türkiye tarihi ile ilgili yazıları yer almaktadır. II. cilt (1961) Türk dili ve edebiyatı alanındaki makalelerini ihtiva etmektedir. III. cilt (1962) Türkiye tarihi, medeniyeti ile ilgili araştırma, izlenim ve hatıralarından oluşmaktadır. IV. cilt (1968) ise halk bilimi, şarkiyat tarihi ve tanıtım yazılarını kapsamaktadır.

Sempozyuma sunmak istediğimiz bildiriye hazırlama amacımızı aşağıdaki şekilde sıralaya biliriz:

- Bütün hayatını Türkiye ile ilgili araştırmalara adanmış ünlü Rus Türkolog'un eserleri hakkında genel bilgiyi Türkiye'deki bilim camiasına sunmak,

- V.A.Gordlevsky'nin 1909, 1910, 1911, 1926 ve 1928 yıllarında Türkiye'de bulunduğu sırada Ankara'daki etnografi, gelenekler, dini hayat, günlük hayat ile ilgili hatıralarını ve derlemelerini tanıtmak,
- Bu amaçla V.A.Gordlevsky'nin "Seçkin Eserler"inde yer alan ve Ankara'yla ilgili izlenim, hatıralara ve derlemelerini değerlendirmek,
- V.A.Gordlevsky'nin Ankara'nı çeşitli yönlerden ele alan bu yazıları Türkiye'de bizzat kendi gözleri ile gördüklerine, duyduklarına dayanan derlemeler olması sebebiyle kıymetlidir.

Bu güne kadar Türkiye'de V.A. Gordlevski'nin eserlerinden sadece "Anadolu Selçuklu Devleti" isimli kitabı yayımlanmıştır. Bunun dışında V.A. Gordlevski'nin Türkiye'de bulunduğu sırada İstanbul, Ankara, İzmir ve diğer Anadolu şehirlerinden topladığı bilgiler ışığında kaleme aldığı makalelerden sadece 1'i tercüme edilmiş, dini inançla ilgili yazıları ise 1 makalede ele alınmıştır.

Bildirimizde bir Rus Türkolog'un izlenim ve derlemelerinden yola çıkarak kaleme aldığı 4 ciltlik eserin 4. cildindeki Ankara'da etnografi ile ilgili derlemeleri değerlendirmeyi amaçlıyoruz. Bu derlemeler 20. yüzyılın başlarından 30'lu yıllara kadarki Ankara'daki etnografik bilgileri değerlendirmek fırsatı sunuyor.

AN ETHNOGRAPHIC COMPILATION OF A RUSSIAN ORIENTALIST IN ANKARA AT THE BEGINNINGS OF THE 20TH CENTURY AND THEIR EVALUATION

Abstract

V.A. Gordlevsky (1876 - 1956) is one of the famous Russian turkologist. He studied at the Lazerev Institute of Oriental Languages in Moscow and worked in Turkish Language and Literature department of the same University from 1907 to 1948. In 1946, he was ordained. Between 1946 and 1956 he was chair of department at the Oriental Institute of the Russian Academy of Sciences. V. A. Gordlevskiy specializing in the field of Turcology, within 40 years he went to Turkey and come out several field research. By respecting the traditions of Turkish people, he published their traditions, customs, culture, social life, religious ideas,

researched the folklore in the form of articles and books. The research works, impressions and memories of V.A.Gordlevsky on Turkey, consisting of 4 volume "Outstanding Works" and collected at the Press of Oriental Arts in Moscow. There is an articles about Turkish history in the first volume. II volume (1961) contains articles on Turkish language and literature. III volume contains (1962) Turkey's history, research on civilization, impressions and memories. IV volume (1968) includes folklore, history of oriental history and introduction. In the symposium we would like to present and evaluate Gordlevsky's ethnographic compilations in Ankara from 4th volume of his "Outstanding Works". These compilations offer opportunity to access of ethnografic information of Ankara region from the beginnings of XX century to 1930's.

Giriş.

Oryantalizm

Din, dil, bilim, düşünce, sanat, tarih gibi alanlarda Doğu dünyasını inceleyen ve Doğu hakkında değer yargıları üreten Batı kaynaklı kurumsal faaliyetdir. Oryantalizm bir düşünce biçimi ve uzmanlık alanı olması itibariyle ilk olarak Avrupa ve Asya arasında değişken tarihsel ve kültürel ilişkiyi, ikinci olarak XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren çeşitli Doğu kültürlerinin ve geleneklerinin incelenmesinde uzmanlaşmayı ifade eden Batı'daki bilimsel disiplini, üçüncü olarak da dünyanın Doğu olarak isimlendirilen bölgesi hakkındaki ideolojik varsayımları, imgeleri ve hayali resimleri içerir (Bulut 2007: 428).

N. Musalı Rusya'nın Doğu bilimi üç kaynaktan beslendiğini yazıyor:

1. Askerî, diplomatik, ticarî vs. nedenlerden dolayı Doğu ülkelerinde bulunan Rus görevlilerinden oluşan "memur oryantalizmi",
2. Doğu ülkelerindeki Rus misyoner kurumlarının yürüttüğü "dinî oryantalizm",
3. Akademik kurumlarda ve eğitim müesseselerinde yerleşmiş "akademik oryantalizm" (Musalı 2013: 43-47).

Rusya'daki oryantalizm Rusya'nın Doğu politikasının yürütülmesinde önemli rol üstlenmiştir. Doğu ülkelerine bulunan, araştırma yapan Rus

oryantalistlerin çoğu sadece bilim adamı değildirler. Onlar buldukları coğrafyalarda kendi devletleri adına faaliyetler yürütüyorlardı.

Çarlık döneminde Rus akademisyenlerin Orta Doğu'nun dini inanç tarihini araştırırken Hristiyanlık etkilerinin ve kalıntılarının meydana çıkarılması ve onlara vurgu yapılması amacını ön plana çektikleri görüldüğü halde, Sovyetler zamanında resmi İslamiyet arayışına muhalefette bulunan heteredoks tarikatlar arasında sosyalizm ideallerinin yaygınlaştırılmasının perspektifleri üzerine çalışmalara teşebbüs edildiğine tanık oluyoruz (Musalı 2012: 154-155).

Hayatı: Prof. Dr. V.A. Gordlevsky (1876 – 1956) ünlü Rus Türkologlardandır. Moskova'daki Lazerev Doğu Dilleri Enstitüsünde (1895 – 1899) eğitim almış, 1907-1948 yıllarında aynı üniversitede Türk dili ve edebiyatı bölümünde çalışmıştır. 1946 -1956 yılları arasında Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünde bölüm başkanlığı yapmış, bu akademinin asıl üyesi olmuştur.

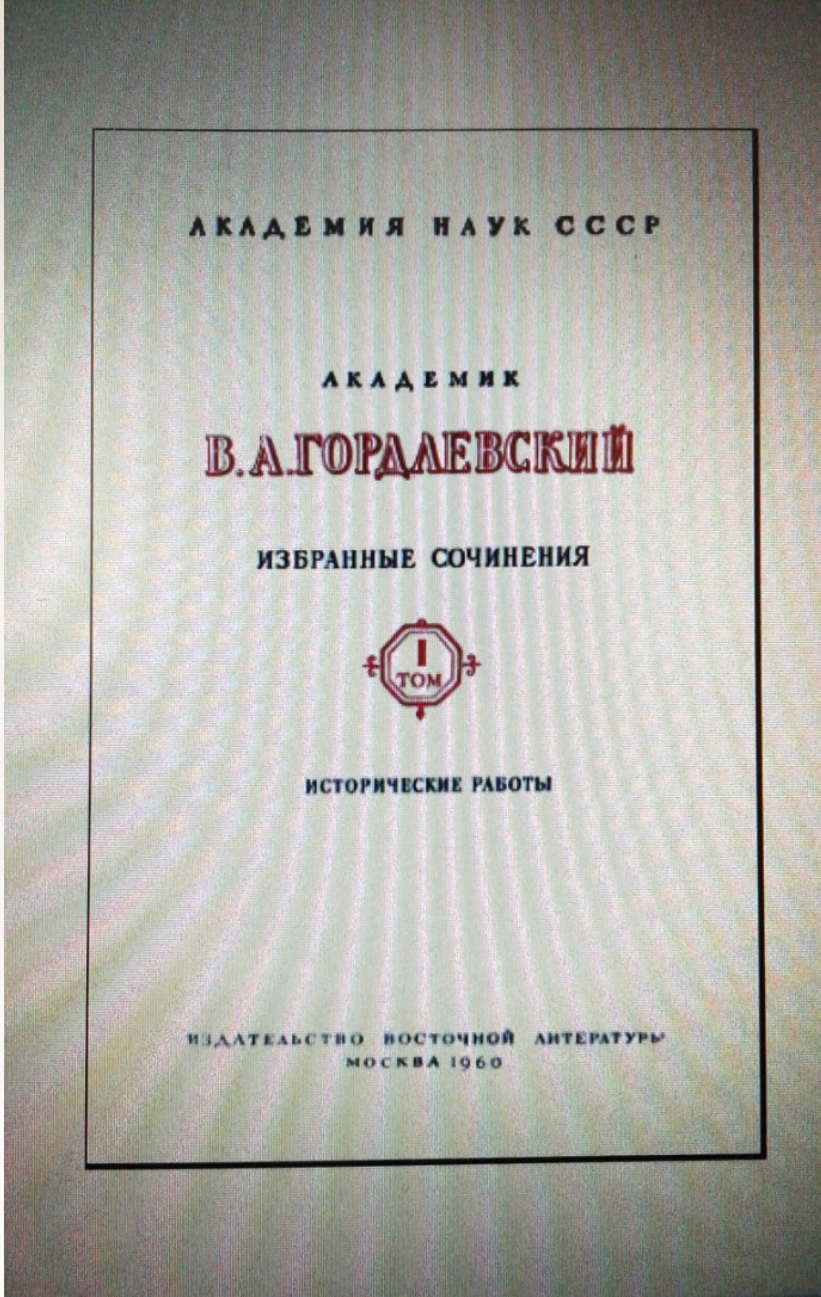
Eserleri: Oryantalistin “Yeni Osmanlı Edebiyatına Dair Özetlemeler” (1909, 1912), “Osmanlı Halk Türküleri” (1909), “Osmanlı Rivayetleri ve Efsaneleri” (1912), “Osmanlı Halk Edebiyatı Numuneleri” (1916), “Türk Dili Ders Kitabı” (1916, 1924), “Osmanlı Edebiyatından Seçmeler” (3 cilt, 1923 – 1925), “Türk Dili Garameri” (1928), “Hoca Nasreddin Fıkraları” (1936) ve başka eserleri, çok sayıda makaleleri yayımlanmıştır. Gordlevsky'nin Türk edebiyatı, dilbilimi, folkloru ve edebiyatla ilgili çalışmaları, öğrencileri

tarafından Türk lehçelerinin gramerlerinin hazırlanmasında, söz varlığı, diyalektik ve tarihi monografilerin ve makalelerinin yazılmasında, Türk halklarının folkloru ve edebiyatı üzerine ciddi çalışmaların yapılmasında kılavuz olmuştur. Gordlevsky Türkçe – Rusça sözlüğün ve Rusça – Türkçe Türkçe – Rusça Terimler sözlüğünün editörü olmuştur.

Türk halk edebiyatı örneklerinin derlenmesinde, incelenmesinde ve yayınlanmasında Gordlevsky büyük hizmetler üstlenmiştir. Türkiye'nin çeşitli bölgelerine yaptığı gezilerde köylü ve zanaatkarların ağızından bilgi toplayarak Türk halk edebiyatı için zengin ve rengârenk malzeme sunmuştur. Belki de, VA Gordlevsky'nin kayıtlarında, makalelerinde yer almayan tek bir sözlü edebiyat türü yoktur. Oryantalistin 1916 yılında yayımladığı “Osmanlı Halk Edebiyatı Örnekleri” kendi dönemi için önemli kaynaklardan olup Türk atasözleri, bilmeceleri, manileri, dua ve bedduaları ihtiva etmektedir.

Türk halkına derin sempati besleyen ve geleneklerine saygı duyan V.A Gordlevsky, titizlik ve bilimsel dürüstlikle ile Türklerin günlük hayatı, kozmolojik ve dini görüşleri hakkında bilgi toplamıştır (Gordlevsky: 5). Araştırmacı tarafından toplanan materyaller, Türk etnografyası uzmanlar için de en değerli kaynağı temsil etmektedir, çünkü gelenekler, tarihi gelişim içerisinde, yavaş yavaş yok olmuş ve ya yeni şekillerde karşımıza çıkmıştır.

Gordlevsky'nin “Seçkin Eserler”i, yayınlanmış ve yayınlanmamış kitap, makale, derleme vs. ihtiva etmektedir.

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

АКАДЕМИК

В. А. ГОРДАЛЕВСКИЙ

ИЗБРАННЫЕ СОЧИНЕНИЯ

ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА

ИЗДАТЕЛЬСТВО ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА 1961

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

АКАДЕМИК

В. А. ГОРДЛЕВСКИЙ

ИЗБРАННЫЕ СОЧИНЕНИЯ

ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА

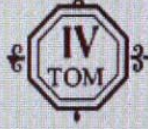
ИЗДАТЕЛЬСТВО ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА 1962

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

АКАДЕМИК

В. А. ГОРДЛЕВСКИЙ

ИЗБРАННЫЕ СОЧИНЕНИЯ

ЭТНОГРАФИЯ,
ИСТОРИЯ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ,
РЕЦЕНЗИИ

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА 1968

Gordlevsky Türkiye’de:

Gordlevsky’nin Osmanlıya ilk gelişi 1903 yılında öğrenci gezisi olarak gerçekleşmiştir. 1904 – 1907 yılları arasında 70 araştırmacı akademik araştırma amacıyla Türkiye ve Suriye’ye geliyor. Gordlesky’de bu zaman zarfında Osmanlı’da araştırmalar yürütmüştür. Birinci Dünya Savaşı sırasında, 1916 yılının yazında, askeri tercüman ve "Ruskie Vedmosti" gazetesinin muhabiri olarak Kafkas cephesindeki askeri operasyonlara katıldı. Bu sırada ele geçirdiği 30`dan fazla elyazma kitabı Moskova’ya getirmiştir. Onların arasında Selçuklu dönemiyle ilgili değerli elyazmaları vardı (Ли Ю 2009: 69-70).

Sovyetler döneminde oryantalist Türkiye’ye sadece 2 kere gelebilmiştir. 1926 yılı Eylül – Ekim ayları arası ve 1928 yılı Haziran – Ekim aylarında.

“Yeni Osmanlı Edebiyatıyla İlgili Özetlemeler” (1912), “Osmanlı Halk Nağmeleri” (1909), “Osmanlı Rivayetleri ve Efsaneleri” (1912), “Türk Dilinin Grameri” (1928), “Osmanlı Edebiyatından Seçmeler” (3 cilt 1923-25).

Ankara’da Düğün:

Gordlevsky “Seçkin Eserleri”nin 4. cildinde Ankara’nın Ayaş ilçesinden olan Nuri adlı bir köylünün dilinden düğün geleneğini aktarmıştır (Gordlevsky 1968: 94-127). **Ayaş** bağlı olduğu Ankara iline 55 kilometre uzaklıkta bulunan 1158 kilometre karelik bir alana sahip olan ilçedir. Sincan, Kazan, Beypazarı, Güdül, Kızılcahamam, Polatlı ilçelerinin ortasında yer alan ilçe oldukça engebeli bir alana sahiptir. İlçe ismini aydınlık gece anlamına gelen Öz Türkçeden almıştır. İlçenin ilk yerleşim yeri Başayaş Köyü’dür. Zamanla bu yerleşim yeri genişleyerek kuzeye ve güneye doğru yerleşim dağılmıştır. Yerleşim alanının genişlemesi ve arazi engebelerinin fazla olması nedeniyle özellikle küçükbaş olmak üzere hayvancılığa yönelim artmıştır. Köylerin çoğunda da küçükbaş hayvancılığına bağlı olarak süt ve süt ürünleri üretim ve tüketim olarak artmıştır. **Ayaş** ilçesinde toplamda otuz üç mahalle bulunmaktadır. Köy

sayısı on sekizdir. **Ayaş** her sene birçok insanın ziyaret ettiği şifalı kaplıcaları ve içmeleri ile tanınmaktadır¹.

Gordlevsky “Ankara’da Düğün” makalesini şu başlıklara ayırmıştır:

1. Dünürlük;
2. Söz;
3. Düğüne hazırlık;
4. Kına Töreni;
5. Çeyizin Gelin evine Getirilmesi;
6. Düğüne hazırlık: müzisyenler köyde;
7. Erkek dans ve oyunları;
8. Çeyizin sergilenmesi (incelenmesi);
9. Topluca odun doğranması;
10. Düğün kutlaması: Düğüne davet;
11. At yarışması;
12. Gelin evinde kız oyunları;
13. İnsan Koşusu;
14. Damat Giysilerinin Getirilmesi;
15. Pehlivanların Yarışması;
16. Gelinin Damat Evine Götürülmesi;
17. Damadın Camiden Gelmesi;
18. Sağdıç;
19. Damat Gelin Odasında;
20. Gelinin Bakireliğinin Kanıtlanması;
21. Duvak Töreni;
22. Gençler Kayınpederin Ziyaretinde.

Dünürlük: Kız istemeye damadın akrabaları gidiyor. Eve girmeden “Ben Allah’a sığınıyorum” ayetini söyler ve yavaş şekilde kapıya vururlar. Yukarıdan kimse duyar ve gelenler sorar: “Ahmet Ağa evde mi?”

- “Evededir. Buyurun” cevabını alınca yukarı çıkarlar.

Oturduktan ve kahve içtikten sonra amaçlarını dile getirirler.

¹ <https://www.ankararehber.com/ayas-hakinda-bilgiler/>

- “Allah’ın izni, Peygamberin kavliyle kızınızı istemeye gelmişiz” – diyorlar.

Kızın babası yetişkin kızının olmadığını söyler: “Benim kızım küçük, boyu bacadan çıkmadı” diyerek olumsuz cevap veriyor.

Gelen görücüler kalkıyorlar.

İki günden sonra oğlanın babası komşudan iki kişiyi yeniden kız evine gönderiyor. Kız babası yine karşı çıkıyor. Gelenler üzgün şekilde geri dönüyor.

Bir kaç gün sonra oğlan tarafı köyün ünlü kişilerinden ikisini yeniden kız babasının yayına gönderiyorlar. Kız babası yine kızın çocuk olduğunu dile getiriyor. Oğlan elçisi söz kesip, nişan koyup bir kaç yıldan sonra düğünü yapalım diyorlar. Kız babası ise bu konu hakkında düşünceğini ve eşyle konuşacağını söylüyor (Gordlevsky 1968: 102-103).

Söz: Kız babasını uzun git gelden sonra söz kesmeğe razı oluyor. “Siz neden bu kadar acele ediyorsunuz?” diye soruyor. Elçiler bir şekilde kızın babasını ikna ediyorlar. Fakat kız babasının başlık parası olarak 10 altın para talep ettiğini oğlan babasına söylüyorlar. Oğlan babası ağırlık parasının çok olduğunu söylüyor ve bu kadarına itiraz ediyor. Nişan ve düğüne 4 – 5 altın harcanacağını söylüyor. Ama vermeye mecbur kalıyor. Elçiler parayı kızın babasına vermeğe giderken şöyle uyarıda bulunuyorlar: “Gelen hafta şerbet içmeğe geleceğiz. Dua yapıp söz keseceğiz”.

Söz sebebiyle oğlan babası şehre gidiyor. Pirinç, 2-3 koyun, yağ, şeker alıyor. Koyun kesip, sinide kız evine getiriyorlar. Pirinç, bulgur ve fasulyeden 20 çeşit kap hazırlanıyor. Çarşaf giymiş kadınlar yemek kaplarını başlarının üzerinde kız evine getirirler. Gelen kadınlara kız evi başörtüsü hediye ediyor.

Oğlan evinde akrabalar toplanır 10 okka un ve 15 okka pekmez ve 10 okka yağdan helva hazırlıyor ve 2 ayrı kaba koyuyorlar.

Getirilenlerden kız tarafı güzel yemekler hazırlıyor. Akşam oğlan ve kız tarafından akrabalar kız evinde toplanıyorlar. Davet kızın ve oğlanın kardeşi tarafından yapılıyor. Yiyip içtikten sonra imam dua ediyor. Her kes Âmin diyor. Törene katılan kız tarafın çocuklarına oğlan taraf 3-5 kuruş para bahşişi yapıyor.

Sözün sabahı oğlan tarafından bir genç erkeğe tabakta helva veriliyor. Helvanın içine altın yüzük ve gümüş bileklik koyuluyor. İmam ve muhtarın eşliğine kız evine gidiliyor. Çocuklar ilahi okuyorlar. Diğer çocuklar da Âmin diyorlar. Önde kalfa, daha sonra küçük çocuklar, arkada helvacı, imam ve muhtar gidiyor. Kız babası kalfa 5 kuruş, helva getiren gence 1 mecrediye değerinde havlu veriyor (Gordlevsky 1968: 103).

Daha sonra kız evinde helvanı küçük küçük kesiyor ve tabaklara koyuyorlar ve köyde dağıtılıyor. Damat için ise helva, güzelce pişirilmiş et ve tatlı yapılıyor, bir tepsiye koyulur. Kız evinden birisi başının üstünde tepsiyi oğlan evine götürür. Damat arkadaşlarını evlerine davet eder ve yiyip içerler.

Helvanın içindeki yüzüğü kız parmağına ve bilekliği koluna takar ve nişanlanmış sayılır.

Bazen oğlan nişanlandığı zaman arkadaşları eğlenmek için damadın cebinden mendili alıyor, ayakkabılarını çıkarıp kız evine koşuyor. Nişanlı kıza “bu nişanlının mendilidir” der. Kız da bunun karşılığında ona yumurta ve sucuk verir. Genç bunları alıyor ve damadın evine dönüyor, mendili geri verip yiyip içiyorlar (Gordlevsky 1968: 104).

Sözden sonra nişanlı kız oğlanın her hangi akrabasını gördüğünde elini öper ve yaşmaklı gezer. Zaman zaman oğlan taraf kız evine üzüm, leblebi vs. gönderir. Kız evi de oğlan evine çevre, yazma, gömlek, kese yollar. Bazen damadı kız evine davet eder, yedirip içirirler. Fakat düğüne kadar kızı görmez.

Düğünlerde nişanlı kız kendi damat tarafın akrabalarından olan arkadaşıyla dans eder. Onlar ceplerinden çember çıkarıp nişanlı kızın başına bağlarlar. Düğündeki tüm damadın akrabalarından olan kız ve kadınlar kızın başına yazma bağlarlar. Böylece gelin düğüne kadar çok sayıda başörtüsü, yazma topluyor. Bu şekilde kız 1, 2, 3 yıl nişanlı kalabilir.

Düğüne hazırlık: Yine de oğlan taraftan dünürler, elçiler kız babasıyla görüşmeğe gider. “Allah izin verirse gelen hafta düğün yapmak istiyoruz, haberiniz olsun” derler. Kız babası henüz hazır değilim, sıkıntım var diyerek oğlan tarafını 2 – 3 kez geri gönderiyor. Bir kaç haftadan sonra elçiler yine kız evine gider ve aynı cevabı alıp geri dönerler. Bu zaman oğlan babası imam ve muhtar kız babasının yanına gönderir. Onlar kız babasını yola getirmeğe çalışıyorlar: “Dinle Ahmet ağa. Bak kızın büyümüş. Damat da aslan gibidir. Artık düğün yapma zamanıdır. Bırak onlar evlensinler, aile olsunlar. Çocuklar olsun. Allah seni ödüllendirecek. Bu Allah’ın takdiridir. Neden uzatalım. Sen zor yıldır, param yok diyorsun. Ama Allah ev kurana ve düğün yapana yardımcı olur. Sen bir başla göreceksin” (Gordlevsky 1968: 105). Kız babası bu sözlerden sonra teslim oluyor. “Tamam diyor. Fakat dünür bana masraflar için 10 lira vermelidir. Oğlan babası ona istediği parayı gönderiyor.

Kız babası eşini, kızını ve bazı akrabalarını da yanına alarak şehre, çarşıya gidiyorlar. Onlar düğün ve kızın evi için (çeyiz) gereken ne varsa alış veriş yapıyorlar. Mesela, 2 takım nevresim, damat için giyecek, çeşitli kaplar, ayna, yastık, sandalye, minder, Kur’an ayetlerini yansıtan yazılar (duvardan asmak için), cezve, çaydanlık vs.

Damat da babasıyla şehre alış veriş yapmaya gidiyor. Gelin için güzel elbiseler alınır, nevresim, kızın anne babası ve akrabaları için kumaş siparişi verilir. 15-20 okka kına alınır. Bir sözle düğün için gereken ne varsa alıp getiriyorlar (Gordlevsky 1968: 105).

Kına Töreni: Birkaç gün sonra kız evine haber geliyor. “Biz bu hafta kına yakmak istiyoruz”. Kız evi de “biz henüz hazır değiliz. Çeyizleri hazırlamamışız. Birkaç hafta sonra yaparız” cevabını veriyor. Bunu duyan oğlan babası deliriyor ve bağırmaya başlıyor. “Ne istiyorlarsa söylesinler”. Dünürler kız evine gidiyor ve kız babası diyor: “Beni dinleyin. Neden bu kadar acele ediyorlar, onlar anlamıyor ki kız evlendirmek oğlan evlendirmek gibi değildir. Her kes toplanacak. Çeyize bakacak. Ahmet ağa kıza bir şey vermemiş diyecek ve gülecekler. Kıza yazık diyecekler” (Gordlevsky 1968: 105). Bu sebeple kız babası 2 hafta da sabretmelerini söylüyor. “Benim kızım uyku nedir bilmiyor, kendisine çeyiz yapıyor” cümlesini de ilave ediyor. Bu sebeple kına töreni 2 hafta erteleniyor.

Köyde ne kadar kız varsa hepsi gelin evine kına töreni için toplanıyor. Nerdeyse 20-30 kız, 6-7 yaşlı kadın gelir. Gelinin saçlarını açıp tarıyorlar. Bir kadın fincanda kınayı suyla karıştırıyor. Sonra gelini oturtuyorlar. Arkadaşları gelini devreye alarak ellerinde def okuyorlar:

Atladım, çıktım eşiği
Sofrada kaldı kaşığı,
Kız ananın danışığı,
Yar gelin, kınan kutlu olsun,
Al yakın, mübarek olsun!

Bu maniler eşliğinde geline kına yakıyorlar. Gelinin annesi, kardeşi, babası ağlıyor.

Kınaya oğlan taraftan kimse gelmez. Her kese kına yakıldıktan sonra yemeğe oturulur. Geceye kadar devam eder. Ayaklarında çizme, yüzlerinde peçe, tepeden tırnağa kadar çarşafa bürünüyor ve 2 gün kınayla geziyorlar. Daha sonra kınalarını yıkıyorlar.

Oğlan tarafının kız evine çeyiz getirmesi: Cumartesi oğlan evinde çeşitli eşyalar toplanır: nevresim, sanduka, kaplar vs. Bunları atın üstüne koyuyorlar. İmam ve muhtar çağırıyor ve çocuklar eşliğinde, dua eşliğinde kız evine götürüyorlar. Çocuklar içerisinde geline ait giysiler, tatlılar, kuruyemişler olan sinileri başlarının üstünde taşıyorlar. Yolda çocuklar siniyi yere koyuyor ve tatlılardan alıp yiyorlar. Kız evine vardıklarında siniler boşalmış oluyor. Kız evinde onları “Hoş gelmişiniz” ifadesiyle karşılıyorlar. Çarşafli kadınlar eve giriyor. Her kese şerbet dağıtılıyor. Bundan sonra imam dua okuyor. Kız babası imam, muhtar ve yardımcısına havlu veriyor, kalfaya ise 5 kuruş (Gordlevsky 1968: 107).

Kalfalar düğünlerde toplanan paralara koyun tatlı, helva alıyorlar. Koyunu kesip doğruyorlar, küplere dolduruyor, üzerine soğan, tuz, karabiber koyuyorlar. Tavaya yağ koyup üzerine su ilave ediyorlar. Güzelce pişiriyorlar. 8-9 okka pirincin pilavını hazırlıyorlar. Bir de helva hazırlanıyor. Her şey hazır olduktan sonra önce imam, kalfa ve küçük öğrenciler oturuyor. Eti, helvayı yedikten sonra masaya şerbetli pilav geliyor. Yemekten sonra hoca dua ediyor.

Köyde müzisyenler: Düğüne diğer köylerden müzisyenler davet ediyorlar: köçek, davulcu, soytarı, zurnacı. İlk önce zurnacı, daha sonra davulcu çalıyor. Sihirbazlar gösteri yapıyor. Köyde onları çocuklar devreye alıyor ve misafir için ayarlanan odaya götürüyorlar. Oğlan evi onlara yemek ve kahve getiriyor.

Erkeklerin oyun ve dansları: Beşinci duadan sonra caminin yanında her kes toplanıyor. Damat evinden çalı çırpı getirilir, ateş yakılır. Her kes oturuyor. Müzisyenler ve sihirbazlar gösteri yapıyor. Oyunlar gerçekleştiriliyor. Akşam 7 - 8 gibi her kes evine dağılıyor.

Kız çeyizinin sergilenmesi: Çeyiz Günü: Cumartesi gelinin evine kınaya katılan arkadaşları toplanır. Gelinin ne kadar çeyizi varsa hepsi uyun iplerden asılır. Pazartesi “Çeyiz Günü” tüm çeyizleri bahçeye ve ya büyük bir yere götürüyor, duvara çivi çakıyor ve çeyizleri asıyorlar. Tören 2 – 3 saat devam ediyor. Köydeki kadınlar, kızlar toplanıyor, mani, türkü söylüyor, kızlar def çalıyor. Oğlanın akrabaları oyunun sonunda cebinden yemeni çıkarıyor ve gelinin başına örtüyor. Eğer orda damadın annesi bulunuyorsa gelin onun elini ve orada bulunun bütün yaşlı kadınların elini öpüyor (Gordlevsky 1968: 108).

Daha sonra gelin oturuyor. Kadınlar onun çeyizine bakıyorlar. Öğlen imam ve muhtar yine çocuklar eşliğinde kız evine gelip kız babasının yanında oturup dua ediyorlar. Onlara şerbet ikram ediliyor. İmam ve muhtar eve girdiğinde kadınlar başlarını kapatıyor, bir köşeye çekiliyorlar. Onlar da çeyizlere bakıyor ve değerlendiriyor ve hoşlarına giden bir şeyi götürüyorlar. Kalfaya kız babası 5 kuruş verir. Sonra her kes evlerine dağılır.

Odun doğrama: Düğün hazırlıklarından biri de odun doğramadır. Kâhya minareye çıkar ve koy halkına hitap eder: “Komşular bizim Hasan ağanın oğlunun düğünü için lime (odun doğrama) yapmamız lazım. Kendi at, eşek ve katırlarınızı alıp damat evine gitmeniz rica olunur” (Gordlevsky 1968: 109). Damadın arkadaşlarından 5 – 10 kişi baltaları hazırlıyor, çarık giyiyor ve hazırlanarak odun için dağa gidiyorlar. Yardım eden arkadaşlara akşam damat evinde yemek veriliyor.

Düğüne davet: Gelinin uzakta yaşayan akrabalarına düğünle ilgili haber veriliyor. Onlar da yanlarına koyun, yağ, her hangi bir giyim vs. alıp geliyorlar. Köye yaklaştıklarında geldiklerini bildirmek için havaya ateş

ediyorlar. Müzisyenlere de söyleniyor. Gelen misafirleri karşılamak için hazırlansınlar. Misafirler müzisyen eşliğinde kız evine geliyorlar. Müzisyenler kız evinden havlu (eşarp) ve para alıyorlar. Aynı şekilde damat evinin akrabaları teşrif ediyor. Gelen akrabalar düğüne her kesi davet ettikleri için ev sahibi davet işiyle uğraşmıyor (Gordlevsky 1968: 109).

At yarışları: Salı günü dellal bütün köye duyuruyor ki “Şu köyde Hasan ağa oğlunu evlendiriyor. At koşusuna hazırlanın”. 1. baş 5 lira, 2. Orta 3 lira, sonuncu ayak 2 lirayla ödüllendirilecektir.

Aynı gün kız evinde de çeşitli oyunlar gerçekleştiriliyor ki Gordlevsky bunlar hakkında da kitabında bilgi vermektedir (Gordlevsky 1968: 110).

Damat giysisinin getirilmesi: Çarşamba günü gelin evinde damat için özel dikilmiş giysiler siniye koyuluyor. Kız evinden de yine imam, muhtar, komşular toplanıyor. Çocuklar sinileri başlarına koyuyor. Arkalarından havaya ateş açılıyor. Böylece damat evine geliniyor. Çocuklar siniyi damat evine veriyor ve her kes kapıda duruyor. İmam dua okuyor. Ev sahibi onlara şerbet dağıtıyor. Seymenler yine de havaya ateş açıyor.

Gordlevsky düğün zamanı ateş açmanın tehlikeli olduğunun altını çiziyor ve ölümle sonuçlandığını gösteren örnekler veriyor.

Pehlivan güreşleri: Perşembe güreş düzenleniyor. İki hafta önceden pehlivanlar yarışa hazırlanıyor. Müzisyenler de yarış olacak yere geliyorlar. Yarış için güzel yer seçiliyor. Şeker satan satıcılar o alana geliyor. Şarkılar çalınıyor. Yarış sonunda kazananlara hediye veriliyor.

Gelin damat evine gidiyor. Saat 10’da gelini almak için imam, muhtar, çocuklar gelin evine geliyor. Gelinin başına beyaz çarşaf atıyorlar. Eğer gelinin küçük kardeşi varsa, gelinin olduğu odanın kapısını anahtarla kapatıyor. Damat tarafından ona 1 – 2 mecdiye verdikten sonra kapıyı açıyor.

Sonra gelin için at hazırlıyorlar. Sonra gelini merdivenle aşağı indiriyorlar. Ata binmeden gelin, anne babasının elini öper, helalleşir. Babası gelini ata oturtur. Gelinin anne babası, akrabaları ağlıyor. Gelinin dayısı gelinin yanında bulunuyor. Bütün yolu dalar, ilahiler okunur. Komşular gelinin üstüne buğday, kuruyemiş atıyor ve çocuklar toplayıp yiyorlardı.

Damadın evine girdiklerinde dayısı gelini damadın akrabası olan kadına teslim ediyor ve kendisi geri dönüyor. Geline getirip odasına oturtuyorlar.

Damadın camiden gelmesi: Damat o gece camide olmalı ve ayakkabısını saklamalıdır. Yoksa arkadaşları ayakkabıyı alıp karşılığında bahşış isteyeceklerdi. Arkadaşları damadı ilahiler eşliğinde evine getiriyorlar.

Sağdıç. Damadın yanında bulunan evli bir arkadaşdır. Perşembe günü damatla gezip dolanıyor.

Damat gelin odasında: Damadın odaya girmesinden iki saat sonra damadın yakın arkadaşlarından biri bacadan onlara sepette baklava, gözleme, yufka sallıyor. Buna “güveyi tatlısı” adı veriyorlar.

Duvak töreni: Gençler sabah erkenden gidip evdeki büyüklerin ellerini öpüyorlar. Sonra tüm komşular gelinin etrafına toplanır ve “duvak töreni” yaparlar. Geline yeni elbise giydirir, başına beyaz çarşaf atar, üzerinden rengârenk başörtüleri örterler. Kadınlar gelini güzel bahçesi olan eve götürürler. Orada gelinin duvağını açarlar. Bu törene o sebeple “duvak töreni” adı vermişlerdir. Kızlar türkü okuyor, bir kadın, geline damadın akrabalarının verdiği hediyeleri getiriyor, onlara bakıyorlar ve şöyle açıklamada bulunuyor: “Şu hediye kaynanadan, şu hediye görünceden vs”. Bu şekilde kimin ne getirdiğini ilan etmiş oluyorlar. Kadınlar akşama kadar orda eyleniyorlar.

Sonuç:

Bir Rus oryantalistin 20. yüzyılın başlarında Ankara’da derlediği etnografik bilgilerden sadece “Ankara’da düğün”ü yansıtan bir kısmı bilim âlemine sunmak istedik. Gordlevsky’nin Osmanlı’da bulunma amacı ne olursa olsun onun yaptığı derlemeler bu gün terk edilmiş, unutulmuş düğün geleneklerini A’dan Z’ye yansıttığı için değerlidir. Onun da altını çizmemiz gerekir ki Gordlevsky’nin 20. yy başlarında Osmanlı’nın çeşitli yerlerinde yaptığı bu derlemelerden uzun seneler sonra Türkiye’de halk edebiyatı derlemelerine başlanmıştır. Oryantalistin eserinde yer alan bu bilgiler eski olması açısından da kıymetlidir ve halk edebiyatçılarının araştırmalarına faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Kaynaklar

- Akpınar T. Gordlevski V.A. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. yıl: 1996, cilt: 14, sayfa: 114-115.
- Bulut Y. Oryantalizm. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Yıl: 2007, cilt: 33, sayfa: 428-437.
- Gordlevsky V.A. Dünden Bugüne Türk Meddahları (Meddah Aşkî Efendi'nin Hikâyeleri // Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2013, s. 291-316.
- Musalı N. Rus Şarkiyatçısı V.A. Gordlevsky'nin Araştırmalarında Anadolu'nun İnanç Hayatı Ve Somuncu Baba. Somuncu Baba ve Kültür Çevresi Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Aksaray 2011, s.152-171.
- Musalı N. 2013. Rus Oryantalistlere Göre Ehl-i Haklar. İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Гордлевский В. А. Образцы османского народного творчества : Ч. 1- / Вл. Гордлевский. - Москва : тип. "Крест. календаря", 1916. - 26.
- Гордлевский В. А., Грамматика турецкого языка, М., 1928
- Гордлевский В.А. Избранные сочинения. Том 1. Исторические работы. (Москва: Издательство восточной литературы, 1960.
- Гордлевский В.А. Избранные сочинения. Том 2. Язык и литература. (Москва: Издательство восточной литературы, 1961.
- Гордлевский В.А. Избранные сочинения. Том 3. История и культура. (Москва: Издательство восточной литературы, 1962.
- Гордлевский В.А. Избранные сочинения. Том 4. Этнография, история востоковедения, рецензии. (Москва: Издательство «Наука». Главная редакция восточной литературы, 1968.
- Ли Ю. А., Орешкова С. Ф. СЕКТОР ТУРЦИИ ИНСТИТУТА ВОСТОКОВЕДЕНИЯ РАН (к полувековой истории существования). Москва 2009.
- <https://book.ivran.ru/f/li-yua-oreshkova-sf--sektor-turcii-institutavostokovedeniya-ran-2009.pdf>
- <http://isaran.ru/?q=ru/person&guid=2285922B-E161-E721-D655-78606F8177E1>
- <http://ivran.ru/books>
- <http://www.iaas.msu.ru/index.php/ru/ob-isaa1/istoriya-isaa>
- <http://www.orientalstudies.ru/>
- <http://memory.pvost.org/pages/dic.html#3>